

SKOLE-KIRKE-SAMARBEJDET
i Sydthy, Thisted og Morsø Provstier

Undervisningsvejledning

Nu fryde sig...

Salmesang om fællessang og Luther
for 4. - 5. klasse

Kolofon

Materialet er lavet af

Skole-Kirke-Samarbejdet i Sydthy, Thisted og Morsø Provstier
Konsulent Svende Grøn | t: 9787 1224 | m: sg@km.dk

www.skolekirkesamarbejdet.dk | www.facebook.com/skolekirkesamarbejdet

Indhold

Forord.....	side 3
Formål	side 3
Fælles mål	side 3
Luther og fællessangen.....	side 4
Salme 1: Fyld rummet op med solopgang	side 5
Salme 2: Nu fryde sig hver kristenmand	side 8
Salme 3: Vor Gud han er så fast en borg	side 11
Salme 4: Når jeg vil.....	side 14
Hvad er en salme?.....	side 16
Litteraturliste	side 17
Links	side 17
Bilag.....	side 18

Forord

Man siger, at man ikke kan synge og være sur på samme tid. Det er nok en sandhed med modifikationer, men der er ingen tvivl om, at fællessangen kan få os til at tænke og føle på helt nye måder. Og i øvrigt tænke og føle om noget andet end blot os selv.

Vi bliver aldrig færdig med at synge i Danmark. Det ligger dybt i vores folkelige kultur, at vi bryder ud i sang til livets vigtigste begivenheder. Fødselsdage, konfirmation, bryllup, begravelser eller fodboldlandskampe skal have en sang med på vejen.

Da Martin Luther ville reformere kristendommen, vidste han, at folk skulle synge sig ind i hans nye tanker. Han gjorde meget for at forklare sine ideer og skrev blandt andet "verdens første læseplan om kristentro", den såkaldte lille katekismus. Men tanker og teologi var ikke nok. Luther ville, at folk selv skulle tro og tænke, og derfor skrev hans mange salmer, hvoraf de 21 stadig findes i Den danske Salmebog¹.

Årets salmesangsdag vil lade eleverne møde 2 klassiske Luther-salmer og to helt nye bearbejdnings af Luther-salmer af henholdsvis Iben Krogsdal og Holger Lissner. De to nyere salmedigtere repræsenterer hver deres generation, og det kan man sagtens læse i deres tekster. Iben Krogsdals tekst er en bøn fyldt med bydeord og udtryk, som vi genkender fra hverdagen. Holger Lissner er en mere traditionel salme, hvor man kan fornemme, at der siges noget væsentligt om

Gud og mennesker. Den vandt i øvrigt en europæiske salmekonkurrence i forbindelse med reformationsjubilæet i 2017.²

Der er lavet en digital platform med alt, hvad du har brug for til dette materiale, f.eks. elev-sanghæfter, noder og links til de anvendte salmer med mere. Det finder du på www.skolekirkesamarbejdet.dk/salmesangsdag2018.html.

Formål

At møde den form af lyrik, som salmegenren repræsenterer, giver eleverne oplevelser med og erfaringer af menneskers tanker og tro gennem femhundrede års protestantisk salmetradition. Lyrik og salmer kan, når det er de bedste, forene Grundtvigs tre skole-begreber: Følelse, fantasi og forstand.

Fælles Mål for kristendomskundskab i 4. - 6. klasse.

Kompetenceområdet Kristendom

Færdighedsmål

Eleven kan redegøre for betydninger af centrale symboler, ritualer, musik og salmer.

Vidensmål

Eleven har viden om udlægninger af symboler, ritualer, musik og salmer.

---

¹ I Den danske salmebog fra 2002 er der som sagt 21 Luther-salmer. De 12 salmer har han selv skrevet, mens de øvrige 9 er oversættelser og bearbejdelser af ældre salmer.

² Konkurrencen var udskrevet af CPCE (Community og Protestant Churches in Europe). Salmen er allerede oversat til fem sprog: Dansk, norsk, svensk, tysk og engelsk.

Luther og fællessangen

Den 1. juli 1523 blev to frafaldne augustinermunke brændt som kættere på bålet på torvet i Belgiens hovedstad Bruxelles, fordi de havde tilsluttet sig Luthers reformation³. For at hylde disse to første protestantiske martyrer skrev Luther en salme, hvor han prøvede at vende nederlaget til sejr. Denne salme, der blev hans allerførste, blev senere oversat af Hans Tausen⁴, som allerede mødte teksten som ung munk i Wittenberg, før han flere år senere blev den førende reformator i Danmark.

Senere samme år skrev Luther, at der var hårdt brug for salmer, så folk kunne lære "at kende og bevare Guds Ord". Luther skrev til kurfyrsten Frederik den Vises sekretær, Georg Spalatin: "Jeg ønsker at udtryk, som bruges ved hoffet, bliver undgået. Det samme gælder ord, som er helt uvante, for at folket kan komme til at synge så jævnt og forståeligt som muligt, men de skal være rene og passende"⁵.

Luther opfordrede senere sine kollegaer på universitet til at gæste markedet i Wittenberg og lytte til folkets sprog. Lyt til fiskerne, blomsterpiger og de legende drenge. Når de så skulle skrive salmerne, der skulle bruges i den protestantiske gudstjeneste, måtte der ikke være en masse fine ord, som man ikke kunne høre på torvet.

I 1523, hvor de to munke henrettes i Bruxelles, skrev Luther også sin måske mest sunge salme for tiden, Nu fryde sig hver kristenmand. Salmen kan ligesom så mange andre af Luthers salmer læses på mindst to måder: En almenmenneskelig skildring af forholdet mellem Gud og mennesker. Eller en biografisk læsning, som afslører Luthers liv, tanker og erfaringer. Salmen understreger i begge læsninger den altafgørende reformatoriske indsigt: Det er alene Guds nåde, der frelser.

Den anden Luther-salme i materialet, Vor Gud han er så fast en borg, er en rigtig kamp-salme, som skal overbevise protestanterne om, at Gud er på deres side. Den er egentlig en gendigtning af Salme 46 fra Bibelen, men Luther skriver den ind i den nye kirkes konkrete virkelighed i 1528. Melodien er også skrevet af Luther. Han elskede musik⁶ og betragtede den som en gave fra Gud, der kunne jage Djævelen på flugt.

Luther var ikke en superhelt. Han var et menneske på godt og ondt. Det er vigtigt ikke at tegne et glansbillede af Martin Luther, for han var et meget sammensat menneske. Hans reformation skulle sætte folk fri til selv at tænke og tro. De skulle selv læse Bibelen på deres eget sprog og tale direkte med Gud. De skulle følge deres samvittighed. Men Luther skrev også, at fyrsterne måtte slagte ulydige bønder som gale hunde, og i hans alderdom skrev han et forfærdeligt skrift, som senere i historien blev brugt til antisemitisme.⁷

I samme åndedrag er det vigtigt at understrege, at man ikke kan ligestille datidens katolske kirke med nutidens. Den katolske kirke er i dag slet ikke præget af den grådighed og magtbegærlighed, som Luther angreb.

---

³ Side 67-68 i Schwarz Lausten

⁴ Hans Tausen har den med i En Ny Psalmebog fra 1535

⁵ Her citeret fra Schwarz Lausten side 69

⁶ Schilling side 508

⁷ "Om jøderne og deres løgne" fra 1543

Salme 1

Fyld rummet op med solopgang

1. Fyld rummet op med solopgang
Gud, brus igennem vores fælles sang!
Rør os så det ryster
os på celleplaner
rør ved sjælens kyster
rør ved drømmens svaner
rør ved alt der gror

2. Kom bag på os! Kom hovedkuls!
Og giv os mod og fælles hjertepuls
kom med ledestjerner
kom med tordenduer
rejs igennem hjerner
rejs igennem stuer
rejs igennem os

3. Luk alle os som tøver ind
i livets undren. Giv os store sind
lad os finde modet
til at vække andre
så det går i blodet
at vi kan forandre
verdens onde gang

4. Og mister vi din børneleg?
Kom stærkt igen og ryst os med dit nej!
Kom på bare fødder
kom med stukne hænder
pas på vores rødder
der hvor jorden brænder
og gør alting nyt

5. Ja, strøm igennem vores bøn
når vi går ud i verden, grum og skøn
så kan dagen komme
så kan lyset skinne
så er natten omme
allerdybest inde
så står solen op

Iben Krogsdal 2016 / Kristian La Cour 2016

Syng salmen igennem (gerne et par gange), før I laver en eller flere af nedenstående opgaver. I kan få hjælp til at synge salmen på hjemmesiden. Tal sammen om jeres umiddelbare oplevelse af salmen. Hvad handler den om? Hvilke ord er de vigtigste? Hvordan er salmens synsvinkel; hvem er jeg, vi, du, han o.s.v.? Hvad er salmens budskab?

Opgaver

1

Giv én - få én

- Inddel eleverne i fire-mands-grupper, og giv hver gruppe en kopi af side 5, der viser salmens tekst, og en farvet tusch eller overstregningspen. Eleverne skal nu skiftes til at understrege et "undre-ord" i teksten. Et "undre-ord" vækker eftertanke. Måske fordi det er svært at forstå (f.x. stukne hænder). Måske fordi den ligesom ikke høre hjemme i en salme (f.x. børneleg).
- Giv hver enkel elev bilag 1, og lad dem skrive alle gruppens undre-ord ind i skemaet.
- Eleverne rejser sig og finder en makker fra en anden gruppe. Partnerne sammenligner deres undre-ord, og hver af dem giver et ord til den anden, som vedkommende ikke havde i forvejen. Eleverne takker deres makker, rækker hånden op, så alle kan se, at de er ledige. Og finde en ny makker.
- Når "få én"-siden er fuld stiller eleverne sig ud til siden, men er stadigvæk til rådighed for elever, der stadig søger nye ord.

2

- Lad hver enkel elev vælge et undre-ord; det må gerne være to ord (f.x. jorden brænder). Skriv ordet/ordene midt i den røde firkant på tanke-kortet på bilag 2 og udfyld bilaget. Forklar evt. hvad en illustration er.
- Lad eleverne sammenligne deres arbejde to-og-to. Man kan også lade elever med samme ord sammenligne deres arbejde.

3

- Lav en ordbog over salmens ord og vendinger med elevernes egne fortolkninger og forklaringer af ord og vendinger. Lad eleverne arbejde i par. Læg mærke til, at nogle af ordene faktisk slet ikke findes f.x. tordenduer og celleplaner.
- I kan f.x. lave opslag om: Celleplaner, sjælens kyster, drømmens svaner, hovedkulds, fælles hjertepuls, ledestjerner, tordenduer, rejs igennem hjerner, store sind, det går i blodet, verdens onde gang, børneleg, ryst os med dit nej! stukne hænder, jorden brænder, gør alting nyt, strøm igennem vores bøn, verden grum og skøn.

4

- Salmen er fyldt med udsagnsord i bydeform⁸. Lad eleverne finde dem på kopi af side 5 og samtale om dem.

---

⁸ Bydeform hedder på latin *imperativ*, som kommer af *imparere*, der betyder *at befale*. Engelskkyndige vil også genkende ordet fra *Emperor*, som betyder kejser.

- Fyld op, brus igennem, rør, kom bag på, giv os mod, rejs igennem, luk ind, giv, pas på, gør alting nyt, strøm igennem. Ordene er ikke typiske salme-ord, så hvor møder vi dem ellers?

Baggrund

Den 31. oktober 1517 hængte Martin Luther ifølge traditionen 95 teser op på Slotskirkens dør i Wittenberg. Teserne blev begyndelsen på reformationen, hvor Luther og hans ligesindede gjorde oprør mod den katolske kirke og dens magt. Helt konkret ville Luther have de kirkelige myndigheder til at holde op med at sælge afladsbreve, et slags "tilgivelses-dokument". Senere udfoldede Luther en lang række problemområder, som han mente ikke havde baggrund i den oprindelige kristendom, han mødte i Bibelen. Han "afskaffede" skærsild, relikvier, dødemesser, helgener og fem af syv sakramenter. Tilbage stod en stærk fokusering på bibel, nåde og tro, formuleret i hans stærke slagord: Skriften alene, nåden alene og troen alene.⁹

Når det er troen, som frelser, er det altafgørende at hjælpe menneske til tro på Gud. Gennem ord, prædikener, undervisning og salmesang ville Luther inspirere folk til tro. Luther skrev en lang række salmer¹⁰; mange af den var gendigtninger af Davids salmer fra Salmernes bog i Bibelen.

» Er der noget, der vokser forunderligt, er helt uforståeligt eller maner til undren og modsigelse? «

Den dag i dag er der 21 salmer i Den danske Salmebog, som har Martin Luther som forfatter. Det er disse 21 salmer, som religionsvidenskabskvinden og salmedigteren Iben Krogsdal har nydigtet.

"Jeg er gået til teksterne med sanserne åbne, og jeg har spurgt: Hvad står der egentlig her? Hvad *siger* denne salme mig? Hvad *gør* denne salme ved mig? Er der noget her, der skrider til himlen eller rammer i hjertet eller skurer i tanken? Er der noget, der vokser forunderligt, er helt uforståeligt eller maner til undren og modsigelse? Og hvordan kan jeg ud af denne skrigen eller skurren eller undren eller trang til modsigelse skrive nye salmer?" skriver Iben Krogsdal.¹¹

Iben Krogsdal er sig meget bevidst om, hvordan hun adskiller sig fra Luther, som konsekvent tog udgangspunkt i Bibelen som Guds ord. "Bibelen er ikke for mig Guds ord, den er (en særlig historisk tids) menneskers ord om Gud. Og det betyder, at den konstant kalder på nye fortolkninger og betydninger. Jeg forsøger derfor ikke at skrive salmerne tilbage til et oprindeligt fundament, jeg ønsker snarere at skrive ud og frem", skriver hun.

"Fyld rummet op med solopgang" er en nydigtning af én af Luther mest sunge salmer, "Nu bede vi den Helligånd", der faktisk har end en historie helt tilbage fra den 12. århundrede. Der var egentlig ikke fællessang i de katolske messer, men til de vigtigste højtider fik menighederne lov til at synge et enkelt vers på deres eget sprog, og "Nu biten sir den heiligen geist" er netop sådan et salmevers, som blev brugt Pinsedag. Derfor var melodien kendt, og Luther kunne blot tilføje endnu flere vers.

⁹ På latin: Sola Scriptura, Sola Gratia og Sola Fide

¹⁰ Den første salmebog med Luther-tekster indeholdt 34 salmer, hvoraf de 24 var skrevet i 1524.

¹¹ Fra forordet til "Vor Gud han mærker vores sorg", hvorfra "Fyld rummet op med solopgang" stammer.

Salme 2

Nu fryde sig hver kristenmand

1. Nu fryde sig hver kristen mand
og springe højt af glæde!
Ja, lad os alle trindt om land
med liv og lyst nu kvæde!
For Gud, så god som han er stærk,
har gjort et herligt underværk,
betalt i dyre domme.

2. I Djævlens fængsel var jeg sat,
jeg var fordømt til døde,
min synd mig knugede dag og nat
med megen angst og møde;
jeg altid dybere sank ned,
der var ej vej til salighed,
i synden var jeg fangen.

3. Min dyd og gerning hjalp mig ej
den død at overvinde;
den stærke Djævel sagde nej,
han lod sig ikke binde;
jeg givet var i Fjendens vold,
han trued mig med syndens sold
og dom til evig pine.

4. Da ynked Gud i evighed
min jammer og elende,
han tænkte på barmhjertighed
og ville hjælp mig sende;
sit hjerte vendte han til mig
og kostede derpå faderlig
det kæreste, han havde.

5. Han talte til sin kære Søn:
Nu vil jeg mig forbarme;
drag ud, mit hjertes krone skøn,
vær frelser for den arme;
gå, hjælp ham ud af syndens nød,
og dræb for ham den bitre død,
og lad med dig ham leve!

6. Guds Søn sin Fader lydige var,
han kom til os på jorden,
født af en jomfru ren og klar,
han er min broder vorden;
så lønlig førte han sin magt,
bar alskens nød og liden pragt
for Djævelen at fange.

7. Nu siger han: Kom hid til mig,
tag evigt liv til gave!
Jeg led den bitre død for dig,
at du den arv skal have;
nu er jeg din, og du er min,
min bolig skal og være din,
os skal ej Fjenden skille.

Martin Luther 1523, C. J. Brandt 1888 / Johann Walter 1524 & Lasse Lunderskov 1977

Syng salmen igennem (gerne et par gange), før I laver en eller flere af nedenstående opgaver. I kan få hjælp til at synge salmen på www.skolekirkesamarbejdet.dk/salmesangsdag2018.html. Vi skal synge salmen på begge melodier; den oprindelige af Johann Walter fra 1524 og Lasse Lunderskovs fra 1977. Tal sammen om jeres umiddelbare oplevelse af salmen. Hvad handler den om? Hvilke ord er de vigtigste? Hvordan er salmens synsvinkel; hvem er jeg, vi, du, han o.s.v.? Hvad er salmens budskab?

①

Se filmen om fællessang i kirken på <https://vimeo.com/215979596>.

②

Salmedans

Man synger første vers af salmen, mens man laver forskellige bevægelser. Det er lettest at gøre til den gamle melodi, og det er vigtig at lave bevægelserne meget langsomt de første gange.¹²

- Linje 1 - 4 gentages de samme bevægelser: Klap med begge hænder på lårene, klap hænderne sammen, knips med højre hånd ude til højre, knips med venstre hånd ude til venstre, læg højre hånd over brystet til venstre skulder, læg venstre hånd over brystet til højre skulder. Når alle er med synges salmen samtidig med bevægelserne. Brug gerne papegøjemetoden, hvor underviseren synger første linje, så gentager eleverne, så synger underviseren anden linje osv. Dette gentages i de fire første linjer.
- Linje 5 Klap på lårene i salmens rytme
- Linje 6 Klap i hænderne i salmens rytme (pas på punkteringen)
- Linje 7 som første linje

③

Svar-bazar

- Bilag 3 er et svar-bazar-ark, som hver enkel elev skal have én af.
  - Eleverne cirkulerer i klassen og finder en partner.
  - Elev 1 stiller elev 2 et spørgsmål fra opgavearket. Elev 2 svarer, hvis han kan, hvorefter elev 1 skriver svaret på sit opgaveark. Elev 2 tjekker og skriver sine initialer ud for svaret.
  - Nu stiller elev 2 et spørgsmål, som 1 besvarer. 2 skriver svaret, og 1 skriver sine initialer.
  - Partnerne takker, siger farvel, signalerer ved at række hånden i vejret, at de er "ledige" og finder en ny partner. I det nye par stilles andre spørgsmål fra arket. Der svares, skrives under, takkes og siges farvel.
  - Det fortsættes til opgavearket er udfyldt fra forskellige elever. Man sætter sig, når man har alle svarene, men kan stadig spørges.
  - I grupper kan man sammenligne sine svar.

---

¹² Denne version af dansen er hentet på www.konfirmandcenter.dk

4

Hvis man vil forstå, hvad evangelisk-luthersk kristendom er, er det en god idé at undersøge salmen "Nu fryde sig hver kristenmand".

- Udskriv bilag 4, gerne på kraftigt papir, og klip de syv vers ud og fordel dem i klassen, så eleverne arbejder sammen i par eller grupper.
- Eleverne skal læse deres vers op for hinanden og prøve at forstå versets indhold.
- På kortets bagsiden skal de skrive versets indhold på nudansk så præcist og kort som muligt.
- Gennemgå salmen, vers for vers, på klassen.
- Ekstra: Lav evt. billboards af de nye formuleringer af salmens indhold på <https://bighugelabs.com/billboard.php>

Baggrund

Martin Luther, der egentlig havde påbegyndt jura-studier, gik efter en stærk religiøs oplevelse i kloster¹³ i 1505 som 21-årig. Det var hos den strenge augustiner-eremit-orden i Erfurt. I klosteret fik han store anfægtelser. Han var overbevist om, at han skulle gøre sig fortjent til Guds kærlighed og frelse gennem dyd og gerninger. Og han var sikker på, at hans gode gerninger slet ikke rakte til Guds nåde.

Men det var også i klosteret, at han læste de forløsende ord om, at Guds retfærdighed fungerer helt anderledes end menneskers. Det er ikke en "noget-for-noget-retfærdighed".

» For jeg skammer mig ikke ved evangeliet; det er Guds kraft til frelse for enhver, som tror... «

Tværtimod gives frelsen gratis¹⁴, blot man tror på Kristus. I Romerbrevet i Det nye Testamente læste han: "For jeg skammer mig ikke ved evangeliet; det er Guds kraft til frelse for enhver, som tror, både for jøde, først, og for græker. For i det åbenbares Guds retfærdighed af tro til tro - som der står skrevet: "Den retfærdige skal leve af tro"¹⁵.

Salmen, der beskriver Luthers tanker om, hvordan mennesker sættes fri, udkom sandsynligvis først som et flyveblad. Flyveblade med tekster og tegninger var de vigtigste medier til at sprede de lutherske tanker blandt beboerne i de tyske fyrstendømmer. Konflikten mellem den katolske kirke og reformatorerne udviklede sig voldsomt med grove beskyldninger og satiriske tegninger; og den ene havde ikke noget at lade den anden høre. Det kan du f.eks. læse meget mere om på <https://www.religion.dk/nyheder/2006-02-21/protestantismen-er-f%C3%B8dt-med-satiren>.

---

¹³ Ordet *kloster* stammer fra latinsk *claustrum*, der betyder 'aflukket værelse', afledt af *claudere*, der betyder 'at lukke'

¹⁴ Det latinske ord *gratia* betyder *nåde*.

¹⁵ Romerbrevet kapitel 1, vers 16-17

Salme 3

Vor Gud han er så fast en borg

1. Vor Gud han er så fast en borg,
han kan os vel bevare,
han var vor hjælp i al vor sorg,
vort værn i al vor fare;
den gamle fjende led
er nu for alvor vred,
stor magt og argelist
han samler mod os vist,
ej jorden har hans lige.

2. Vor egen magt ej hjælpe kan,
let kan os fjenden fælde;
men med os står den rette mand,
omgjordet med Guds vælde.
Det er den Herre Krist,
og sejer får han vist,
hærskarers Herre prud,
der er ej anden Gud,
han marken skal beholde.

3. Og myldred djævla frem på jord
og os opsluge ville,
vi frygter dog ej fare stor,
de deres trusler spille;
lad rase mørkets drot
med løgn og mord og spot,
han har dog få't sin dom,
da Krist til jorden kom,
et ord ham nu kan fælde.

4. Guds Ord de nok skal lade stå
og dertil utak have,
thi Herren selv vil med os gå
alt med sin Ånd og gave;
og tage de vort liv,
gods, ære, barn og viv,
lad fare i Guds navn!
Dem bringer det ej gavn,
Guds rige vi beholder.

Martin Luther 1528, P. Hjort 1840 og J.P. Mynster 1845 / Joseph Klug 1533

Syng salmen igennem (gerne et par gange), før I laver en eller flere af nedenstående opgaver. I kan få hjælp til at synge salmen på www.skolekirkesamarbejdet.dk/salmesangsdag2018.html. Tal sammen om jeres umiddelbare oplevelse af salmen. Hvad handler den om? Hvilke ord er de vigtigste? Hvordan er salmens synsvinkel; hvem er jeg, vi, du, han o.s.v.? Hvad er salmens budskab?

1

Bilag 5 er henholdsvis Salme 46, som Luthers "Vor Gud han er så fast en borg" er en gendigtning af, og udvalgte citater fra Salme 46, som kan være inspiration til billedproduktion.

- Giv alle elever et A5 ark, gerne karduspapir eller lignende. Det skal vende på langs; landscape som det hedder på it-dansk.
- Hver elev skal vælge ét af de seks inspirations-citater.
- Lad eleverne lave en ramme på ca. 1 cm på tegnepapiret.
- Lad eleverne lave et billede, som belyser, forklarer eller illustrerer citatet fra Salme 46.
- Lad eleverne skrive citatet (eller dele af citatet) i rammen rundt om billedet.
- Sæt billederne sammen som en lang frise i klasselokalet.
- Lyt til "Vor Gud han er så fast en borg" på hjemmesiden, mens I kigger på billederne, og undersøg, om nogle af dem faktisk også passer til Luthers salme.

2

Mix og match

- Salmen indeholder endelsesrim. Spillet går ud på, at man finder sin rim-makker. Der er i alt 16 rim-par i salmen, så der bliver 32 kort. Det er jo for mange, så man må tage nogle af dem fra. Rim-parrene findes på bilag 6. Man kan med fordel forstørre arket til A3-papir.
- Hver deltager får et kort med ord.
- Læreren siger MIX, og eleverne går rundt og bytter kort med de elever, som de møder undervejs.
- Når læreren siger MATCH, leder eleven efter sin makker; vedkommende skal have et kort med ord, som passer med deres eget. Eleverne må ikke tale under øvelsen.
- Når man har fundet sin makker, går man ud til siden af lokalet.

3

Bilag 7 er skemaer til at lave ordbogsopslag. Eleverne skal undersøge de ord i salmen, som de synes er svære at forstå. Undersøg ordene på ordnet.dk, som indeholder tre ordbøger. De fleste af ordene kan findes i Den danske Ordbog, men enkelte ord skal slås op i Ordbog over det Danske Sprog, f.x. argelist.

- Lav en bunke af ordbogsopslag-ark, som du lægger på lærerbordet.
- Vis salmeteksten på smartboard (findes på hjemmesiden), og sæt ring om de ord, som eleverne synes er svære at forstå.
- Inddel eleverne i par, og lad dem hente et ordbogsopslags-ark.

- Fordel ordene med ring om blandt elev-parrene, og lad dem undersøge ordet på ordnet.dk. Udfyld skemaet; helst med egne eksempler. Vær opmærksom på at finde den rette version af ordet; f.x. skal man finde "led" som adjektiv i kolonnen til højre.
  - Det kan f.x. være følgende ord: Bevare, sorg, værn, led (adj.), argelist, vælde, omgjordet, hærske, mydrer, opsluge, drot, spot, utak, ære, viv, gavn.
- Når man er færdig med et ord, henter man blot et nyt opslags-ark og begynder at undersøge et nyt ord.
- Når klassen har arbejdet et stykke tid, stopper man processen, og hvert elevpar vælger et ord, som de vil præsentere for de andre. (Hvis der teknisk er mulighed for det, kan man lade eleverne fotografere deres arbejde med mobil/tablet/kamera og vise det på smartboardet).

Baggrund

Der kan samles et mindre bibliotek, hvis man samler de afhandlinger, som prøver at finde de nøjagtige detaljer om oprindelsen af reformationens mest berømte salme.¹⁶ "Vor Gud han er så fast en borg" er en slagsang, en kampsalme, som fremstiller kampen mellem det gode og det onde; læst med Luthers liv som baggrund, bliver det også kampen mellem den katolske kirke og den protestantiske kirke.

"Den gamle fjende led" er selvfølgelig først og fremmest Djævelen, men set i kirkekampens kontekst er det også Paven, ligesom djævlene, der mydrer frem på jord, er de katolske munke og præster, som skræmte folk med skærsilden¹⁷, så de "købte" sig fattige i afladsbreve og sjælemesser.

Salmens er en gendigtning af Salme 46 fra Det gamle Testamente, hvor Jakobs Gud er vores borg. Isak-sønnen Jakob, der snød sig til sin fars velsignelse¹⁸, blev far til 12 sønner, som blev stamfædre til Israels 12 stammer.

I april 1521 stod Martin Luther anklaget for kætteri ved rigsdagen i Worms. Her skulle han tilbagekalde sin kritik af den katolske kirke, men det nægtede han. Med ordene "Her står jeg,

» Her står jeg, og jeg kan ikke andet. Så hjælpe mig Gud!«

og jeg kan ikke andet. Så hjælpe mig Gud!" nægtede han at svinge sin samvittighed. Han forlangte, at der skulle være direkte bibelsk belæg for de traditioner, ritualer og sakramenter, som kirken blev bygget på. Og Luther kunne ikke finde noget om afladshandel, skærsild, helgendyrkelse m.v. i Bibelen.

Efter forhøret valgte Frederik den Vise, der var fyrste i Sachsen, hvor Luther levede og arbejdede, at skjule ham på borgen Wartburg, der ligger på toppen af et bjerg. Luther blev dømt fredløs og skjulte sig i borgen som en ung adelsmand, Junker Jörn, i et års tid, hvor han bl.a. oversatte Det nye Testamente til tysk. Den faste borg i salmen henviser sikkert til Luthers oplevelse af at være beskyttet og frelst i Wartburg.

¹⁶ I flg. Kjærgaard side 341

¹⁷ Dominikanermunken Johann Tetzl, der solgte aflad i Wittenberg-området, blev den direkte årsag til de 95 teser på Slotskirkens dør.

¹⁸ Læs fortællingen om Isak, Esau og Jakob i Første Mosebog kapitel 27 ff

Salme 4

Når du vil

1. Når du vil,
bryder ordene frem
af sprækker og revner
i smuldrende mure,
og vi ser,
at du er iblandt os
og rejser dit rige.
Livet blir nyt,
- vi synger, vi synger.

2. Når du vil,
styrter mure i grus,
men valmuer gløder
på kastede grave,
og vi ser,
at intet kan skille
os, Gud, fra din skaben.
Livet blir nyt,
- vi synger, vi synger.

3. Når du vil,
kalder du en profet,
som magter at tale,
så sandheden lyser,
og vi ser,
du viser os veje
vi slet ikke kender.
Livet blir nyt,
- vi synger, vi synger.

4. Når du vil,
brydes billeder ned,
og vogterne frygter
at miste kontrollen,
og vi ser,
at Du er vor Herre
og bygger din kirke.
Livet blir nyt,
- vi synger, vi synger.

5. Når du vil,
kalder du os til kamp,
og Ånden vil give
os syner og sange,
og vi ser,
at kirker kan mødes,
forvandles og vidner.
Livet blir nyt,
- vi synger.

6. Lad det ske,
at din dag bryder frem,
hvor mørket må flygte
og døden vil tabe.
Lad os se,
at dit er Guds rige
og magten og æren.
Livet blir nyt,
- vi synger, vi synger.

Holger Lissner 2015 / Åshild Watne 2015

Syng salmen igennem (gerne et par gange), før I laver en eller flere af nedenstående opgaver. I kan få hjælp til at syng salmen på www.skolekirkesamarbejdet.dk/salmesangsday2018.html. Tal sammen om jeres umiddelbare oplevelse af salmen. Hvad handler den om? Hvilke ord er de vigtigste? Hvordan er salmens synsvinkel; hvem er jeg, vi, du, han o.s.v.? Hvad er salmens budskab?

1

Salmen "Når du vil" vrimler med billedsprog.

- Udskriv side 14, uddel dem til eleverne og afspil salmen fra hjemmesiden.
- Lad eleverne understrege de udtryk, som beskriver, hvad der sker, "når du vil".
- Sammenlign elevernes resultater ved at understrege deres bud på smartboardet.
- Udvælg nogle af eksempler, og tal om, hvad de betyder.

2

Rækkefølge

- Klip bilag 8, der indeholder linjerne i de tre første strofer, i stykker, og fordel dem med eleverne.
- Uden at tale sammen skal eleverne stille sig op i den rigtige rækkefølge.
- Lad eleverne læse linjerne højt. Gerne flere gange og i hurtigere og hurtigere tempo. Og måske syng den til sidst en linje ad gangen.

3

Analysemodel

- Uddel kopier af bilag 9.
- Lad eleverne udfylde den traditionelle analysemodel to-og-to.
- Sammenlign elev-parrenes svar.

Baggrund

Der var engang, da de forskellige kirker var hinandens fjender. Men i dag er samarbejdet mellem de forskellige konfessioner stærkt og inspirerende; det såkaldte økumeniske arbejde har bredt sig over det meste af verden, og det er blevet tydeligt for de fleste, at vi har mere til fælles end det, der skiller os.

Holger Lissner, der er en ledende figur i miljøet af moderne salmedigtere, har skrevet salmen "Når du vil", som markerer reformationsjubilæet. Han digter om en virkelighed, hvor Guds magt slår igennem, og livet bliver nyt igen, og vi bryder ud i sang. "Kirker kan mødes,/ forvandles og vidner", skriver han i strofe 5 og understreger dermed de kristne kirkers enhed.

De første fem strofer begynder med de samme ord: "Når du vil". Men sidste vers er mere påtrængende og bønfyldende: "Lad det ske... Lad os se... Livet bliver nyt". Holger Lissner har kaldt sig selv for brugskunstner; han skriver salmer, for at de skal bruges i kirken. Han skriver enkelt og ligetil med et billedsprog, som de fleste kan forstå.

Salmen vandt, som beskrevet i forordet, en europæisk pris i jubilæumsåret for reformationen.

Hvad er en salme?

- Salmer er sange, der handler om Gud og troen på Gud, Jesus og/eller Helligånden.
- Salmer digte, som kan synges på en melodi.
- Nogle salmer er meget gamle; f.eks. er "O, du Guds lam" oprindelig fra år 687. Og der skrives nye salmer hver eneste dag. Den nyeste i salmebogen er fra 2000: "Hvad er det at møde den opstandne mester" af Hans Anker Jørgensen.
- Salmer er skrevet af salmedigtere; nogle er kendte og har skrevet mange, f.eks. Grundtvig. Andre salmedigtere kender man slet ikke navnet på¹⁹. Mange salmedigtere er/var præster. Martin Luther var udover at være teologi-professor også præst. Holger Lissner har blandt andet været præst og højskolelærer, men er nu pensionist. Iben Krogsdal er digter, forfatter, billedkunstner og ph.d. i religionsvidenskab.
- Salmer har ofte et særligt sprog, hvor ord, billeder og begreber kan virke fremmede, gammeldags eller ligefrem uforståelige.
- Det er Martin Luther, som er det direkte årsag til, at vi alle sammen synger med på salmer. Før hans reformation i 1500-tallet blev salmerne sunget af særlige kor i kirken. Og i øvrigt var de skrevet på et fremmed sprog, som kun de færreste kunne forstå: latin. Luther brugte mange kræfter og tid på at skrive og oversætte salmer til et sprog, som folk kunne forstå.
- Salmernes bog i Bibelen er faktisk en jødisk salmebog. Det er ofte hyldest-salmer til Gud, kaldet lovsange, eller klagesange, hvor man råber på Guds hjælp.
- Salmer SKAL synges; det vil sige, at de er skrevet for, at mennesker kan "afprøve" salmedigterens tanker og ord om Gud. Derfor oplever man ofte, når man synger salmer, at man synes, at man får noget forærende, som man ikke vidste eller kendte på forhånd. Men nogle gange, synes man også, at salmen er noget vrøvl. Og det er helt i orden.
- Der findes en lang række forskellige slags salmer, f.eks. lovsange, bønner, årstidssalmer, morgen- og aftensalmer og bibelhistoriske salmer.

---

¹⁹ I Den Danske Salmebog er 18 salmer tilskrevet en ukendt forfatter, f.eks. den første udgave af "Vær velkommen Herrens år".

Litteraturliste

- Martin Schwarz Lausten: Martin Luther, munk - oprører - reformator, Alfa 2005
- Steffen Støvring: Luther, Et bekymringsfrit hjerte, Akademisk Forlag 2016
- Heinz Schilling: Martin Luther, rebel i en opbrudstid, Kristeligt Dagblads Forlag 2015
- Iben Krogsdal: Vor Gud, du mærker vores sorg, Luther nydigtet, Syng Nyt 2016
- Kjærgaard, Jørgen: Salmehåndbog, bind 1-2. Det Kgl. Vajsenhus 2003
- Kagan, Spencer og Jette Stenlev: Cooperative learning. Alinea 2006
- Bibelen. Det Danske Bibelselskab, 1992
- Den danske salmebog. Det Kgl. Vajsenhus, 2002

Links

- www.dendanskesalmebogonline.dk
- www.bibelen.dk
- www.hymnologi.com/i-samtale-1-iben-krogsdal/
- <http://ordnet.dk/>
- www.re-formation.dk
- <https://reformation.fuau.dk/>
- www.konfirmandcenter.dk

Bilag 1

Undre-ord

Giv én	Få én

Tankekort

Skriv tre ord, som undre-ordet/undre-ordene får dig til at tænke på.

Sæt ring om den emoji, der passer bedst til ordet/ordene?

Skriv en sætning, hvor du bruger ordet/ordene.

Lav en illustration til ordet/ordene

Svar-bazar

	Spørgsmål	Svar	Underskrift
1.	Hvem har skrevet salmen "Nu fryde sig hver kristenmand"?		
2.	Hvornår er salmen skrevet?		
3.	Hvorfor skal hver kristenmand glæde sig?		
4.	Hvad betyder udtrykket "i dyre domme"?		
5.	Hvad er "Djævelens fængsel"?		
6.	Hvad er "dyd og gerning"?		
7.	Hvad er Guds kæreste eje (se vers 5-6)?		
8.	"Os skal ej Fjenden skille" står der i sidste vers. Hvad betyder det?		
9.	Der er to, som taler sammen i salmen. Hver er "jeg" i vers 1-3 og hvem er "han" i resten af salmen?		
10.	Hvad synes du om salmen? Farv det antal stjerner, som du vil give den.		

<p>1. Nu fryde sig hver kristen mand og springe højt af glæde! Ja, lad os alle trindt om land med liv og lyst nu kvæde! For Gud, så god som han er stærk, har gjort et herligt underværk, betalt i dyre domme.</p>	<p>5. Han talte til sin kære Søn: Nu vil jeg mig forbarme; drag ud, mit hjertes krone skøn, vær frelser for den arme; gå, hjælp ham ud af syndens nød, og dræb for ham den bitre død, og lad med dig ham leve!</p>
<p>2. I Djævlens fængsel var jeg sat, jeg var fordømt til døde, min synd mig knuged dag og nat med megen angst og møde; jeg altid dybere sank ned, der var ej vej til salighed, i synden var jeg fangen.</p>	<p>6. Guds Søn sin Fader lydige var, han kom til os på jorden, født af en jomfru ren og klar, han er min broder vorden; så lønlig førte han sin magt, bar alskens nød og liden pragt for Djævelen at fange.</p>
<p>3. Min dyd og gerning hjalp mig ej den død at overvinde; den stærke Djævel sagde nej, han lod sig ikke binde; jeg givet var i Fjendens vold, han trued mig med syndens sold og dom til evig pine.</p>	<p>7. Nu siger han: Kom hid til mig, tag evigt liv til gave! Jeg led den bitre død for dig, at du den arv skal have; nu er jeg din, og du er min, min bolig skal og være din, os skal ej Fjenden skille.</p>
<p>4. Da ynked Gud i evighed min jammer og elende, han tænkte på barmhjertighed og ville hjælp mig sende; sit hjerte vendte han til mig og kosted derpå faderlig det kæreste, han havde.</p>	

Salme 46

Gud er vor tilflugt og styrke,
altid at finde som hjælp i trængsler.
Derfor frygter vi ikke, når jorden skælver
og bjergene vakler i havets dyb,
når vandet larmer og bruser
og rejser sig, så bjergene bæver.

Flodløb glæder Guds by,
den Højstes hellige bolig.
Gud er i dens midte, den rokkes ikke,
Gud bringer den hjælp ved daggry.
Folkene larmer, rigerne vakler,
når han lader sin røst lyde, ryster jorden.

Hærskarers Herre er med os,
Jakobs Gud er vor borg.

Kom og se Herrens gerninger,
de ødelæggelser, han har voldt på jorden.
Han gør ende på krige
over hele jorden,
han brækker buen og knækker spyddet,
stridsvognene brænder han op.
Stand, og forstå, at jeg er Gud,
ophøjet blandt folkene, ophøjet på jorden!

Hærskarers Herre er med os,
Jakobs Gud er vor borg.

Inspirations-citater

A.

Derfor frygter vi ikke, når jorden skælver
og bjergene vakler i havets dyb,
når vandet larmer og bruser
og rejser sig, så bjergene bæver.

B.

Flodløb glæder Guds by,
den Højstes hellige bolig.
Gud er i dens midte, den rokkes ikke,
Gud bringer den hjælp ved daggry.

C.

Folkene larmer, rigerne vakler,
når han lader sin røst lyde, ryster jorden.

D.

Kom og se Herrens gerninger,
de ødelæggelser, han har voldt på jorden.

E.

Han gør ende på krige
over hele jorden,
han brækker buen og knækker spyddet,
stridsvognene brænder han op.

F.

Hærskarers Herre er med os,
Jakobs Gud er vor borg.

Bilag 6

borg	bevare	sorg
vor fare	led	vred
argelist	mod os vist	kan
fælde	mand	vælde
Krist	vist	prud
Gud	jord	ville
stor	spilde	drot
spot	dom	kom
stå	have	gå
gave	liv	viv
navn	gavn	

Ordbog

Ordbogsopslag	
Ordet	
Oprindelse	
Betydning	
Eksempler	

Ordbogsopslag	
Ordet	
Oprindelse	
Betydning	
Eksempler	

Ordbogsopslag	
Ordet	
Oprindelse	
Betydning	
Eksempler	

Rækkefølge

Når du vil	bryder ordene frem	af sprækker og revner
i smuldrende mure	og vi ser	at du er i blandt os
og rejser dit rige.	Livet bliver nyt,	vi synger, vi synger
Når du vil	styrter mure i grus,	men valmuer gløder
på kastede grave,	og vi ser,	at intet kan skille
os, Gud, fra din skaben.	Livet bliver nyt,	vi synger, vi synger
Når du vil	kalder du en profet,	som magter at tale,
så sandheden lyser,	og vi ser,	du viser os veje,
vi slet ikke kender.	Livet bliver nyt,	vi synger, vi synger

Analysemodel

Præsentation

Hvad er salmens titel? _____

Hvad hedder digteren? _____

Hvornår er salmen skrevet? _____

Komposition

Hvor mange strofer er der i salmen? _____

Hvor mange verslinjer er der i hver strofe? _____

Hvilken tid anvendes i salmen (f.eks. nutid eller datid)? _____

Indeholder salmen rim? _____

Synsvinkel

Hvilken synsvinkel indeholder salmen (f.eks. jeg, vi, han, hun eller du)? _____

Hvilke følelser/fornemmelser kommer til udtryk i salmen? _____

Kan vi sige noget om, hvilke oplevelser salmens "vi" har? _____

Sprog eller stil

Indeholder salmen (sæt et eller flere krydser)

__ gentagelser. Hvis ja - hvilken effekt har det? _____

__ almindeligt sprog, kirkeord, hjemmelavede ord _____

__ værdiladede ord (positive / negative) _____

__ slang _____

Sproglige billeder

Hvilke sproglige billeder og symboler indeholder salmen?

Tema

Hvad mener du, salmen handler om? _____

Budskab

Skriv om hvilket budskab, du mener, salmen har _____

_____

Personligt

Hvad synes du om salmen? _____

_____